

ÖSTERREICHISCHE OSTHEFTE. Mitteilungsorgan des Österreichischen Ost- und Südosteuropa-Instituts, vormalis Arbeitsgemeinschaft Ost 8. Jahrgang (1966, No 1—6; 9. Jahrgang) 1967, No 1—4.

Österreichische Osthefte (u daljem tekstu ÖOH) je centralna publikacija Austrijskog instituta za istočnu i jugoistočnu Evropu koja se od 1959. godine pojavljuje dvomjesečno u godišnjem obimu od preko 500 stranica. Časopis je u prvom redu posvećen privrednim i kulturnim, a zatim političkim i opštedruštvenim pitanjima sa pretenzijom da pruži naučno zasnovanu sliku historijskih pretpostavki i savremenih tendencija razvitka na području istočne i jugoistočne Evrope. Ostvarujući saradnju sa brojnim ne samo austrijskim nego i stranim autorima iz istočne i zapadne Evrope kao i SAD, ÖOH imaju u dobroj mjeri fizionomiju publikacije u kojoj se razna pitanja tretiraju sa različitih ideoloških polaznih pozicija i političkih stanovišta. To se, prije svega, odnosi na rubrike »Članci«, »Privreda i savremena zbivanja« a u godini 1966. i na rubriku »Istraživački radni izvještaji, zasjedanja i kongresi«. Međutim, u rubrici posvećenoj prikazima, recenzijama i kritici knjiga i časopisa zastupljeni su pretežno austrijski i zapadnonjemački autori.

Među raznovrsnim temama koje su u ÖOH obrađivane vidno mjesto zauzima istorijska problematika. U ovom prikazu osvrnućemo se prvenstveno na one radove koji se odnose na pitanja iz istorije XIX i XX vijeka. Objavljeni članci su redovno užeg obima i uglavnom daju presjek jednog problema ili predstavljaju pokušaje njegove sintetičke obrade, ali ima i takvih koji su po svojoj prirodi istraživačkog karaktera. Izvjestan broj članaka su, u stvari, predavanja koja su pojedini autori držali na tribini Austrijskog instituta za istočnu i jugoistočnu Evropu u Beču, pa je time, u stvari, uslovljena i njihova forma i obim.

Više priloga posvećeno je nacionalnom pitanju, i to prvenstveno u Habsburškoj Monarhiji. Pri tome, uz razmatranja opšte problematike, većinu prostora zauzimaju radovi o pojedinim parcijalnim problemima.

Profesor londonskog univerziteta Hugh Seton Watson razmatra pojavu i problem nacionalne svijesti i nacionalizma uopšte (**Nationalbewusstsein und Nationalismus** ÖOH 8, 1966, 1, str. 1—15. Predavanje održano 29. 10. 1965. u Beču) sa pozicija pripadnika jedne nekada moćne svjetske velesile nastojeći da iz iskustava stvorenih radikalnim promjenama do kojih je u svijetu došlo u posljednjim decenijama izvuče određene zaključke. Upravo zbog »zajedničkih iskustava« Habsburške Monarhije, Britanske Imperije i drugih kolonijalnih sila sa nacionalnim pokretima, autor i ističe potrebu drukčijeg ocjenjivanja političkih sistema i vladajućih ličnosti mnogonacionalnih srednjo

i istočnoevropskih država, nego što je to, u vrijeme kad je još British Empire izgledao čvrst i trajan, činila ranija generacija piščevih sunarodnika, među kojima je i njegov otac R. W. Seton Watson zauzimao istaknuto mjesto. Da bi objasnio moćnu snagu i trijumf nacionalizma, koji prema S. W. nije donio nikakvo više konačno rješenje problema, budući da su stare umorne imperijaliste zamijenili novi, autor je pokušao prikazati kad i pod kojim historijskim uslovima je nastala nacija, analizirati odnos između formiranja nacije i doktrine nacionalizma, kao i faktore u procesu obrazovanja nacionalne svijesti kod pojedinih evropskih i vanevropskih naroda. S. W. uzima da su glavnu ulogu pri obrazovanju nacionalne svijesti igrala četiri faktora: država, geografski položaj, religija i jezik, i to svaki u vrlo različitim proporcijama. Tako navodi primjere posebnog uticaja državnog faktora u zapadnoj Evropi i kod novih afričkih država, geografskog u sjevernoj i južnoj Americi, religioznog u Rusiji, hrišćanskim zemljama Balkana i islamskim zemljama koje su bile osvojile hrišćanske velesile, a jezičkog u Slovačkoj, Ukrajini, Ugarskoj i Indiji. Pokazujući veliku erudiciju i sposobnost sintetiziranja, pisac se dalje bavi nacionalizmom kao političkim pokretom i organizovanom snagom povlačeći često efektno paralele između pojava u prošlosti i savremenog razvitka. Međutim, njegova konzervativna pozicija onemogućila mu je da uoči progresivnu ulogu nacionalnih pokreta uprkos svim protivrječnostima razvitka i dovela ga je do izvjesnih šematskih poređenja i svođenja ocjene raspada Habsburške Monarhije i Britanskog Carstva prvenstveno na tvrdnju o iščezavanju glavnih faktora stabilnosti u srednjoj Evropi, odnosno u Aziji i Africi. Autor je takođe potpuno ignorisao mjesto i značaj oktobarske revolucije i revolucionarnih pokreta u svijetu u rješavanju nacionalne problematike, i u tom pogledu se zadovoljio samo en passant datim jednostranim konstatacijama.

Izlaganja Hugh Seton-Watsona našla su odjeka u austrijskoj naučnoj javnosti, pa je već u sljedećem broju ÖOH (8, 1966, 2, str. 148—151) profesor slavenske filologije na bečkom univerzitetu Rudolf Jagoditsch podvrgao kritici šematski tretman problematike nacionalizma, smatrajući da je S. W. pod tim pojmom supsimirao različite historijske pojavne oblike evropskih, azijskih i afričkih naroda, kao i nedovoljno duboko ulaženje u bit nacionalne svijesti. Odbacujući mogućnost poređenja položaja u kojem se našla Engleska ili Francuska, usljed odvajanja kolonijalnih naroda, sa udarcem koji je pretrpjela Austro-Ugarska Monarhija 1918, pisac smatra da okolnosti koje su dovele do proglašenja nezavisnosti, npr., Konga ili naroda Indokine mogu imati samo jedan vrlo površan paralelizam sa razvitkom evropskog nacionalizma. Osporavajući da je slična sudbina stare Austrije i evropskih kolonijalnih sila imala i slične uzroke, J. nastoji da potkrijepi svoju tezu ističući razlike u postanku, ekonomskom, političkom, a osobito kulturnom razvoju Habsburške Monarhije i kolonijalnih država dajući pri tome prilično uljepšanu sliku odnosa u podunavskoj Monarhiji.

Korisne informacije o tretmanu nacionalnog pitanja na međunarodnim naučnim skupovima sadržane su u nekoliko osvrtu. Tako su dvojica američkih historičara Robert A. Kann i Georg Barany posvetili svoje kraće priloge internacionalnoj konferenciji o nacionalnom pitanju u Habsburškoj Monarhiji u XIX vijeku, koja je održana na Indiana univerzitetu u Bloomingtonu od 2—7. aprila 1966. (ÖOH 8, 1966, 5, str. 403—408). Ograničavajući se samo na općenita zapažanja, R. Kann ističe visok nivo referata i diskusije,

kao i naučnu atmosferu u kojoj se odvijala razmjena mišljenja između naučnika iz raznih zemalja. Autor, međutim, smatra da su osobito monografska istraživanja centralnog pitanja (oko koga se kretala tematika konferencije) — koliko su pojedine nacionalnosti predstavljale centripetalne ili centrifugalne snage u Habsburškoj Monarhiji u XIX vijeku, dala već značajne rezultate. Po njegovom mišljenju danas bi trebalo u prvom redu orijentisati se na pitanje sinteze istorije socijalnih pojava i društveno-političkih ideja u Monarhiji. Detaljniji osvrt na ovu konferenciju, čiji će materijali biti objavljeni u trećem svesku *Austrian History Yearbook*, napisao je G. Barany. Uz to je W. Bihl dao iscrpan prikaz internacionalnog simpozija u Badenu, održanog od 22. do 25. septembra 1966. godine o problemu nacionalizma u češkim zemljama u XIX i XX vijeku, na kome su učestvovali i konfrontirali svoja gledišta češki, njemački i austrijski historičari o delikatnim problemima njemačko-čeških odnosa. (ÖOH 8, 1966, 6, str. 500—504).

Od jugoslovenskih historičara na stranicama časopisa koji prikazujemo objavili su radove koji se odnose na hrvatsku ili opšte jugoslovensku problematiku u Habsburškoj Monarhiji Ivan Herceg, Jaroslav Šidak i Mirjana Gross. Prilog I. Hercega (**Merkantilismus in Kroatien**, ÖOH 8, 1966, 4, str. 300—308) posvećen je trgovinskoj politici Habsburške države u Hrvatskoj u XVIII vijeku, uz poseban osvrt na Ugarsku i susjedne zemlje. Složena previranja u hrvatskoj politici poslije sloma apsolutizma i teških razočaranja Bachove ere, u doba kad se svom težinom postavljao problem reorganizacije Monarhije, do odlučujućih spoljno-političkih događaja i regulisanja statusa Hrvatske na bazi nagodbe sa Mađarima, predmet su jedne rasprave J. Šidaka (**Die kroatische Politik in den sechziger Jahren des 19. Jahrhunderts bis zum ungarisch-kroatischen Ausgleich (1868)** ÖOH 9, 1967, 3, str. 197—212, predavanje održano u Beču 15. 12. 1966) u kojoj je dat analitički presjek ovog prelomnog razdoblja hrvatske istorije.

Iako je novija literatura o Francu Ferdinandu uglavnom raspršila legendu o njegovim trijalističkim planovima, o konkretnoj politici prestolonaslednika i njegovog kruga prema Hrvatima nije doskora bilo gotovo ništa poznato. Ispunjavajući ovu prazninu, M. Gross je nadovezujući na već poznate rezultate svojih istraživanja (**Vladavina hrvatsko-srpske koalicije 1906—1907**, Beograd 1960, i **Hrvatska uoči aneksije Bosne i Hercegovine**, Istorija XX vijeka III, Beograd 1962) obradila na sažet način pitanje odnosa između hrvatske politike veliko-austrijskih krugova i Franca Ferdinanda s jedne, i hrvatskih stranaka, s druge strane. (**Erzherzog Franz Ferdinand und die kroatische Frage** ÖOH 8, 1966, 4, str. 277—299, predavanje održano u Beču 20. 1. 1966. godine) G. je plastično prikazala različite faze razvoja tih odnosa od kulminacije krize dualizma 1905. godine, kad su stvorene sve pretpostavke za jedan veliko-austrijski pokret koji je nastojao da se posluži Hrvatima u borbi protiv aspiracija mađarskih vladajućih klasa, do 1913. godine, kada u vrijeme komesarijata i poslije prvog balkanskog rata veliko-austrijska politika u Hrvatskoj doživljava neuspjeh. Suprotnost između trijalističkih težnji hrvatskog građanstva i veliko-austrijskih želja, zaoštravala se jačanjem jugoslovenske ideje, što je još više potaklo veliko-austrijske krugove da traže rješenje problema odnosa u Monarhiji na bazi jednog revidiranog dualizma.

Međunarodni odnosi u vremenu između dva rata predmet su radova četvorice autora. Mađarski historičar Katalin Gulya (Univerzitet Szeged) piše

o problemu Burgenlanda (Gradišća) u odnosima između Austrije i Mađarske sa težištem na politici mađarskih vlada od 1918—1921. godine prema ovom pitanju. (*Die Westungarische Frage nach dem ersten Weltkrieg* ÖOH 8, 1966, 2, str. 89—100). Posebnu pažnju u ovom članku privlači stav vlade Sovjetske Republike Mađarske prema nacionalnom pitanju koji se, prema G., mogao praktično odnositi još samo na društveno-pravni položaj područja sa njemačkim i ukrajinskim stanovništvom, dok je sa nacijama koje su se odvojile mađarska sovjetska vlada nastojala postići sporazum o otvorenim problemima. Mada je revolucionarna vlada i Nijemcima, kao najbronijoj nacionalnoj manjini, priznavala pravo na slobodno korišćenje jezika i razvitka kulture, nacionalnu ravnopravnost i samoupravu, ona je, slično kao i vlada Karclyia, propustila da prizna pravo na samoopredjeljenje i u pogledu prava na otcjepljenje. Međutim, dok se njemačko radništvo izjašnjavalo za Sovjetsku Republiku Mađarsku, mađarska veleposjednička aristokratija i građanstvo koji su ranije bili čak i protiv davanja autonomije Nijemcima u okviru Ugarske, sad su iz klasnih razloga bili za priključenje Burgenlanda Austriji. Kad su sovjetskoj mađarskoj vladi saopšteni uslovi senžermenskog mira, po kojem je najveći dio zapadne Ugarske trebalo da pripadne Austriji, došlo je do podijeljenih mišljenja unutar vlade. Bela Kun je predlagao da se Austriji ne prepusti ni pedalj teritorije, dok je Jenö Varga smatrao takvo stanovište u datom slučaju nepravilnim, kad su već, po naređenju Antante, ustupljena bila i čisto mađarska područja. Na kraju je donesen zaključak da se zauzme stav iščekivanja i prema Antanti postavi pitanje samoopredjeljenja, budući da je kako iz principijelnih, tako i iz vojno-političkih razloga bilo potpuno bez smisla da zbog ovog teritorija sovjetska Mađarska otvori front i prema Austriji. Prateći dalje razvoj problema poslije pobjede kontrarevolucije do potpisivanja venecijanskog protokola 13. 10. 1921, autor ovog vrijednog priloga propustio je da spomene postojanje i držanje gradišćanskih Hrvata.

Kao dobar poznavalac novije poljske diplomatske istorije i autor više djela iz te oblasti, Henryk Batowski profesor krakovskog univerziteta, objavljuje rad o politici Poljske prema srednjoj i jugoistočnoj Evropi u razdoblju od novembra 1932. godine, kad je pukovnik J. Beck preuzeo resor spoljnih poslova, do 1939. godine. (*Zur Mittel-und Südosteuropäischen Politik Polens 1932—1939* ÖOH 8, 1966, 3, str. 173—182) Autor je u sklopu razvitka opšte evropske politike pregledno prikazao na osnovu svojih ranijih radova i postojeće literature odnose Poljske posebno prema Čehoslovačkoj, Mađarskoj, Austriji i Rumuniji, a nisu izostali ni kraći osvrti na poljsko-jugoslovenske i poljsko-bugarske odnose. Aksiom poljske politike bilo je neprijateljstvo prema Čehoslovačkoj i težnja za stvaranjem zajedničke granice sa Mađarskom, prema kojoj su poljski politički krugovi gajili sentimentalno prijateljstvo. Poljsko-rumunski odnosi bilježili su u ovom periodu znatno udaljavanje zbog poljskih nastojanja da razbiju rumunsko-češki savez i Malu Antantu kao antimadžarski blok država, ali do otvorenog raskida nije došlo ni u doba minhenske krize, budući da su vladajući rumunski krugovi u antisovjetski orijentisanoj Poljskoj gledali neophodnog saveznika. Dok je u predbeckovskoj eri poljska diplomatija uspijevala vještim laviranjem da održava dobre odnose i sa Jugoslavijom i sa Bugarskom, uprkos često zategnutoj situaciji između njih, po dolasku Becka odnosi sa Beogradom postali su hladniji, a sa Sofijom bliži. Tek kad se Jugoslavija postavila na sličnu spoljno-političku platformu kao i Poljska, poslije stupanja na vlast Stojadinovića, došlo je do

uzajamnog približavanja. Međutim, Beckova nastojanja da dođe do približavanja Jugoslavije i Mađarske nisu mogla dovesti do rezultata, kao ni pokušaji da se premoste rumunsko-mađarske i bugarsko-rumunske suprotnosti. Pisac je istakao kratkovidost poljske diplomacije, koja je u pitanju teritorijalnog revizionizma aktivno podržavala ili bila ravnodušna prema mađarskim, odnosno bugarskim aspiracijama ne shvatajući da se sistem ugovora od 1919-20, kojem je i Poljska, isto kao i Čehoslovačka, Jugoslavija i Rumunija, trebalo da zahvali za svoje granice, mogao jedino održati kao cjelina ili propasti. Na kraju lišen svake realnosti bio je i Beckov plan, nastao pod utiskom događaja u 1938. godini, o stvaranju bloka država uperenog istovremeno protiv Hiltrove Njemačke i SSSR-a koji bi obuhvatio, prije svega, Poljsku, Rumuniju i Mađarsku a zatim male baltičke države, Jugoslaviju i Bugarsku uz oslonac na Italiju.

Mada je u istorijskoj literaturi već pisano o držanju balkanskih zemalja za vrijeme napada na Poljsku u septembru 1939. godine, i o planu zapadnih sila da na Balkanu obrazuju front protiv Njemačke i Italije, otvaranjem mostobrana u Solunu, sve o tome poznate činjenice nisu dosad bile obuhvaćene u jednom radu i rezimirane. To je i dalo povoda H. Batowskom da u svom drugom članku (**Die Balkanstaaten und der Krieg in Polen im September 1939. Der Plan eines Brückenkopfes in Saloniki**, ÖOH 9, 1967, 3, str. 188—197) izvrši pokušaj jedne takve sinteze bez pretenzija da time zaključi istraživanje ove interesantne epizode iz drugog svjetskog rata. Svodeći svoja razmatranja o držanju Jugoslavije, Rumunije, Grčke i Turske, B. dolazi do zaključka da su kako vladini krugovi, tako i javnost ovih balkanskih zemalja bili u septembru 1939. godine za saradnju sa zapadnim silama, ali da balkanske države nisu bile dovoljno vojnički spremne za aktivno stupanje u rat. Stoga su sve vlade ovih zemalja zahtijevale ubrzane liferacije ratnog materijala, što tada nisu bile u stanju da izvrše ni Velika Britanija ni Francuska. Kao primjer jedne utopijske strategije autor prikazuje misiju francuskog generala Maxime Weyganda na Bliskom istoku, čiji je zadatak bio da pripremi otvaranje mostobrana u Solunu i vojničku saradnju sa balkanskim državama. I sama zamisao o stvaranju fronta na Balkanu uperenog u prvom redu protiv Italije, nastala u proljeće i ljeto 1939. godine, kad se još nije znalo kako će biti držanje Musolinija, izgubila je poslije proglašenja neutralnosti od strane Italije mnogo od svog prvobitnog značaja osobito kod Engleza, koji su nastojali održati dobre odnose sa Italijom, pa je na englesku saradnju general Weygand teško mogao više računati. Slabost savezničkih snaga u sredozemlju, sudbina Poljske, kojoj nije bila pružena nikakva pomoć, te negativan stav sovjetske vlade prema eventualnoj vojnoj intervenciji zapadnih sila na Balkanu, učinilo je, kako zaključuje B., da vlade balkanskih zemalja postanu još opreznije izvlačeći određene konsekvence iz toka događaja i novog odnosa snaga. Dalja istraživanja na bazi primarnih izvora iz samih balkanskih država trebalo bi da omoguće da se dobije potpunija slika ovih događaja. Inače jugoslovensko-poljski odnosi između dva rata zaslužuju svakako pažnju i naših istoričara.

Četvrti prilog posvećen problematici istorije međunarodnih odnosa dao je Koloman Gajan, docent praškog univerziteta, koji je u kraćem tekstu (**Die Role der Tschechoslowakei in Mitteleuropa 1918—1945**, ÖOH 8, 1966, 3, str. 183—191) samo skicirao razvitak čehoslovačke srednjoevropske politike od kraja prvog do svršetka drugog svjetskog rata.

Politička zbivanja u kongresnoj Poljskoj za vrijeme revolucije 1905—1907. u ogledalu izvještaja austrougarskih diplomata iz Varšave i Petersburga čine interesantnu sadržinu jedne radnje Josefa Buszka, docenta krakovskog univerziteta. (**Die polnische Revolution von 1905—1907. Die politische Vorgänge im Königreich Polen im Spiegel der Berichte österreichisch-ungarischer Diplomatie**, ÖOH 8, 1966, 5, str. 356—368). Podunavska Monarhija imala je posebne razloge da posveti naročitu pažnju ovim događajima i izvještaji njenih diplomatskih predstavnika sadrže bogat materijal o revolucionarnom pokretu i poljskom nacionalnom pitanju u vezi sa opštom političkom situacijom u carskoj Rusiji.

Od ostalih tema spominjemo još rad bugarske historičarke Virginije Paskaleve o trgovačkim odnosima bugarskih trgovaca sa Bečom u doba bugarskog preporoda (**Wien und die bulgarische Kaufleute im 18 und 19 Jahrhundert**, ÖOH 8, 1966, 2, str. 107—115) i profesora kelnskog univerziteta Günthera Stöckla o postanku ruske nacije (**Die Entstehung der russischen Nation**, ÖOH 8, 1966, 4, str. 261—276). Uz uvodna opšta razmatranja o naučnoj upotrebi i sadržaju pojma naroda i nacija, uzimajući na kraju posljednji termin onako kako se on na zapadu uobičajeno upotrebljava, pisac, iako prihvata normansku teoriju, smatra da se prije hristijanizacije ne može govoriti o državi, nego samo o gospodstvu Varjaga i da je tek hristijanizacija na isključivo slovenskoj jezičkoj osnovi izvršila odlučujući uticaj na asimilaciju varjaškog elementa i nastajanje ruske »nacije«. Dalja razmatranja posvećena su pitanju postanka Velikorusa, Ukrajinaca i Bjelorusa i njihovog odnosa prema Kijevskoj Rusiji.

Povodom četvrtog kongresa historičara Jugoslavije, održanog od 16. do 18. novembra 1965. godine u Sarajevu, ÖOH su donijele jedan članak u kom je dat presjek razvitka jugoslovenske poslijeratne historiografije (**Die jugoslawische Geschichtswissenschaft von heute**, ÖOH, 8, 1966, 3, str. 238—245) Namjera autora teksta M. Gross bila je da dà kraću informaciju o karakteru i glavnim problemima današnje jugoslovenske historijske nauke. O istraživačkom radu mađarskih historičara na području novije historije Mađarske u XIX i XX vijeku upoznaje nas György Ranki, profesor univerziteta u Debrecinu. (**Die Forschungsarbeit der ungarischen Historiker auf dem Gebiet der neueren Geschichte Ungarns im 19—20 Jahrhundert**, ÖOH 8, 1966, 5, str. 392—402) Za naše historičare mogu biti od interesa i osvrti na XII međunarodni kongres historičara u Beču koje su napisali trojica autora posmatrajući kongres iz različitih uglova (H. Rumpler, P. Hanak i K. Marko, ÖOH, 8, 1966, 1, str. 37—48), kao i bilješka P. F. Sugara o internacionalnoj konferenciji koju je organizovao vašingtonski univerzitet od 11. do 13. aprila 1966. u Seattlu o fašizmu u istočnoj Evropi između dva svjetska rata (ÖOH 8, 1966, 5. str. 408).

Od priloga posvećenih aktuelnim pitanjima spoljne politike zadržaćemo se na člancima dvojice eminentnih predstavnika austrijskog političkog života, i to saveznog kancelara Josipa Klausea i bivšeg ministra spoljnih poslova, predsjednika Socijalističke partije Austrije Bruna Kreiskog. Austrijski kancelar, koji piše o problemu izgradnje odnosa Austrije sa ostalim zemljama podunavskog prostora (**Der Aufbau der Beziehungen Österreichs zu den übrigen Ländern des Donaauraumes**, ÖOH 9, 1967, 2, str. 89—95) dao je, u stvari, rezime opštih stavova austrijske spoljne politike prema socijalističkim državama. Polazeći od geografskog položaja Austrije i njene historije, te savre-

mene političke konstelacije u svijetu i tendencija u evropskoj politici, J. Klaus je podvukao značaj, po njegovom mišljenju, jedino moguće politike »mnogih malih koraka« u stalnom razvijanju saradnje sa podunavskim socijalističkim zemljama. Dok su ideološke reminiscencije u izlaganju predsjednika vlade date uopšteno i pretežno marginalno, one dolaze u prvi plan u tekstu lidera austrijskih socijalista o mogućnostima i granicama odnosa prema socijalističkim državama (**Betrachtungen über Möglichkeiten und Grenzen der Beziehungen zu kommunistischen Staaten**, ÖOH 9, 1967, 4, 261—271). U centru njegove pažnje nalaze se promjene do kojih je došlo na istoku, i njihov značaj za odnose između istoka i zapada. Pridajući veliku važnost promjenama u ekonomici istočnoevropskih zemalja za razvitak privrednih odnosa sa zapadom i saradnji na kulturnom polju, autor odbacuje mogućnost ideološkog približavanja i teoriju konvergencije dva društvena sistema usljed promjena u oblasti privrede. Pri tome polazi od nespojivosti »pluralističke demokratije«, kako on naziva društveni sistem na zapadu, i »komunističke diktature«. Unatoč pozitivnog stava prema različitim oblicima bilateralne, pa i multilateralne saradnje i takmičenja sa istokom, Kreisky nije propustio da skrene pažnju na potrebu veće opreznosti pri demontaži NATO pakta, a De Golovu ideju Evrope do Urala označio je kao lijepu, ali ne i mnogo upotrebljivu. Oba teksta pružaju nam mogućnost da konstatujemo da u bitnim pitanjima odnosa prema socijalističkim zemljama predstavnici vladajuće katoličke Narodne partije i socijalista kao najveće opozicione stranke u Austriji imaju podjednake stavove.

Dževad JUZBAŠIĆ